

מפלה בין הקרניים

קרב קרני חיטין הוא עוד הוכחה לכך שלא תמיד עוצמת הצבא, גודלו ואפילו איכותו מכריעים את הקרב. פעמים רבות דווקא הלוגיסטיקה והטופוגרפיה משחקות תפקיד מכריע במערכה, כפי שלמדו על בשרם אלפי צלבנים אומללים וצמאים למים | **תמר הירדני**

לאן נוסעים?

גן לאומי קרני חיטין

המקום שבו התחולל לפני מאות שנים הקרב ההיסטורי שהכריע את גורלה של ממלכת ירושלים הצלבנית

גישה מכביש 77 בין טבריה לצומת גולני

כניסה חינם

ק

רב קרני חיטין הוא אחד הקרבות הידועים והגורליים בתולדות ארץ ישראל. הבעיה היא שלא ברור בצד של מי אנחנו. הבחירה היא בין הנוצרים הצלבנים שכבשו את ארצנו לבין המוסלמים האויבים שכבשו את ארצנו. בתוך קלחת הקרב הנורא הזה לפחות אי אפשר להאשים אותנו – דבר נדיר ביותר במזרח

התיכון, ובתולדות העם היהודי בכלל. מאז הכיבוש הרומי ההיסטוריה הארץ ישראלית לא הייתה מגוונת במיוחד. בהתחלה היו כאן נוצרים ביוזטים, אחר כך מוסלמים, אחר כך נוצרים צלבנים, אחר כך שוב מוסלמים, לקראת הסוף הגיעו נוצרים בריטים, ורק ממש בסוף הגענו אנחנו. במהלך 1,600 שנות הפינג פונג האלה היה פרק זמן קצר והפכפך שבו הארץ לא ידעה להגיד אם היא נוצרית או מוסלמית.

הג'יהאד הראשון בציון

זה קרה בסוף המאה ה-12, כשצלאח א-דין החליט לעשות היסטוריה ולחסל אחת ולתמיד את הממלכה הצלבנית שעמדה לחגוג מאה שנות שלטון. עד אז נמנעו המוסלמים מלהתחכך יותר מדי בצלבנים, שכן האחרונים נודעו בעוצמתם הצבאית וביכולתם הייחודית במזרח התיכון להתבצר במצודות ולעמוד בכל מצור. הנוצרים יושבי הארץ והמוסלמים שמעבר לגבול הצליחו להסתדר איכשהו ואף חתמו על הסכמי שלום ארוכי טווח, אבל התרופפות השלטון הצלבני והתככים סביב הכס הנחשק של מלך ירושלים הפכו את הנוצרים לפגיעים במיוחד. המלך התקשה לנהל את הממלכה ואבירים שונים הרשו לעצמם לעשות ככל העולה על רוחם. בלט במיוחד נסיך עבר הירדן השחצן והמופרע, אציל אשפתות בשם ג'נו מִשְׁסִיִּון,

שהחזיק באורוותיו עשרות סוסים מדגם רנו ועלה לגדולה לאחר שנישא לקרובתו של המלך. הבחור היה פגע רע, בריון נטול רסן שערך מסעות שוד קטלניים ותקף שוב ושוב שיירות של עולי רגל מוסלמים שעברו בשטחו בדרכן למכה. לא עזרו איומיו של מלך ירושלים שהיה חתום על הסכם שלום והורה לו להחזיר את השלל. אדרבה, כטוב לבו בכסף ניסה רנו לכבוש אפילו את מכה ומדינה, מה שהביא את צלאח א-דין, השליט הכורדי שמשל ממצרים ועד סוריה, לקצה גבול הסבלנות.

תכנית חיסולה של הממלכה הצלבנית, כולל נקמה אכזרית במיוחד ברנו משטיון, נרקמה במשך זמן רב וכללה גיוס נרחב של מתנדבים מרחבי המזרח התיכון למלחמה נגד הכופרים הנוצרים. ככל הידוע הייתה זו הפעם הראשונה שבה מלחמה על ארץ ישראל הוכרזה כמלחמת ג'יהאד, ובזכות הכרזה זו הצליח צלאח א-דין לגייס לא פחות מעשרת אלפים פרשים ומספר דומה של רגלים ומשרתים שהיו מוכנים למות או לכבוש את ההר. התכנית הייתה פשוטה אך מתוחכמת: המוסלמים יפתו את הצלבנים לצאת ממבצריהם הבלתי ניתנים לחדירה, ואז יתקפו אותם בשדה הפתוח שבו למוסלמים יש יתרונות אחדים, ובהם יכולת תנועה וזריזה על סוסים ערביים ומדי צבא קלילים בהרבה מהשריון הצלבני הכבד.

הפיתוי והטעות

שעת השין הגיעה בראשית 1187, כאשר צבאו הענק של צלאח א-דין פשט על אדמות רנו משטיון בעבר הירדן, הרס ובזז את התוצרת החקלאית וחיסל מכל הבא ליד ולחרב. רנו רתח מזעם אבל הבין את הטריק ולא התפתה לצאת ממצודתו. המוסלמים התבלבלו לרגע אך צלאח א-דין הציג את התוצאה כניצחון מזהיר על 'הנוצרי המסתתר' וכך הצליח לגייס עוד ועוד גדודי מתנדבים שזרמו אליו מסוריה וממצרים. שלושה חודשים תמימים עשו המוסלמים בנחלותיו של רנו משטיון כבתוך שלהם, עד שהחליטו להתקדם הלאה והטילו מצור על העיר טבריה. לאחר שהעיר נכבשה וגדודיו של צלאח א-דין החלו לפלוש פנימה לתוך ארץ ישראל הייתה הממלכה הצלבנית כמרקחה.

המוסלמים שהקיפו את הצלבנים מלמעלה הציתו את שדות הקוצים שמסביב, כך שהחום הבלתי נסבל והעשן הנורא החניקו כמעט לגמרי את האבירים המיובשים

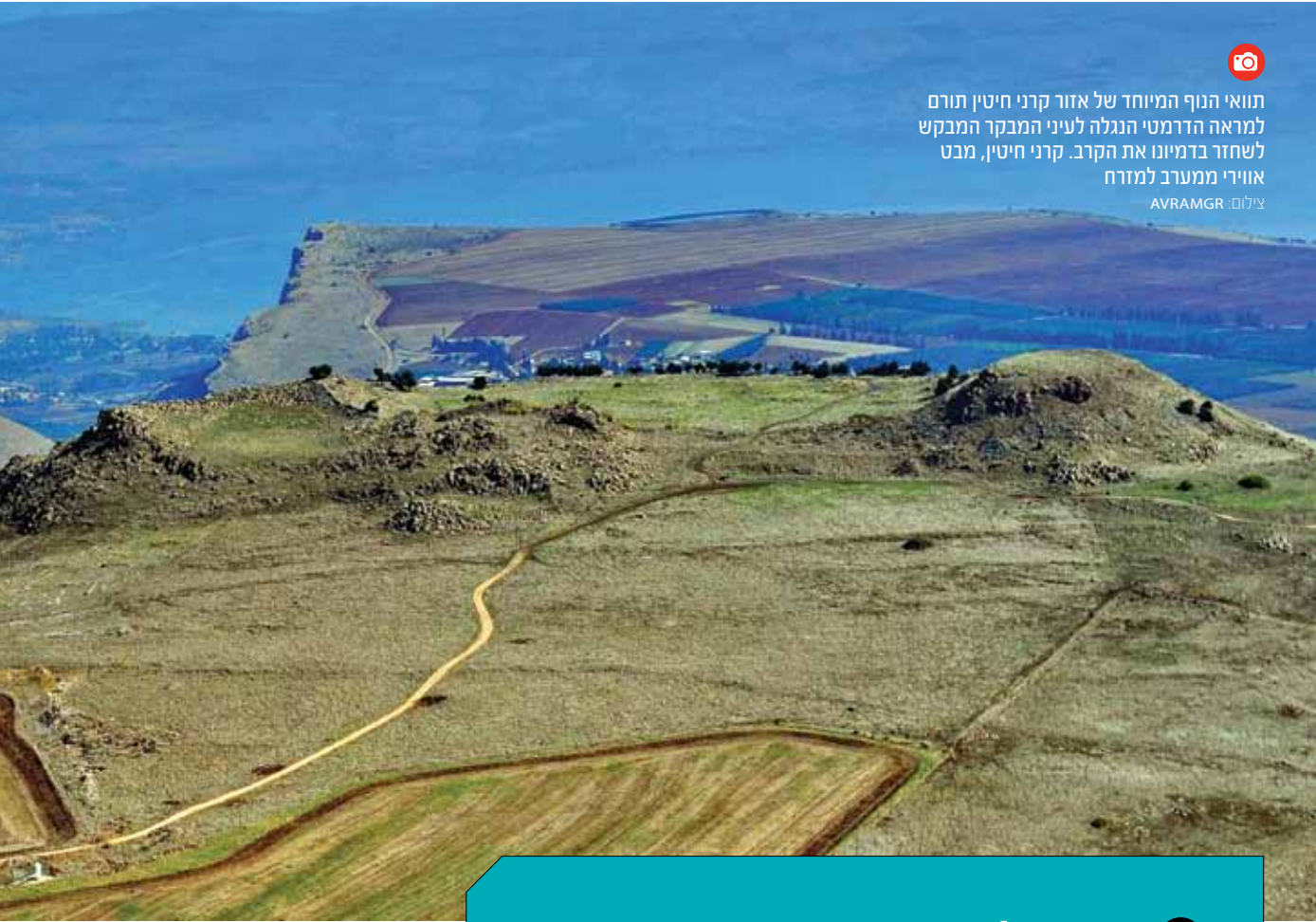
בראשית יולי 1187 התכנסה הנהגת הצלבנים – המלך, אבירי החצר הבכירים ומיטב קציני הצבא – למועצת מלחמה דחופה במצודה בציפורי. לא היה כמעט לוחם כשיר אחד שלא הוזעק למערכה, וכך תוך שלושה ימים התגודדו בציפורי כ-1,200 אבירים מאובזרים היטב עם סוס אציל, חרב

מעוררת פלצות ורצון בלתי נשלט להסתער. בנוסף גויסו גם כמעט עשרת אלפים חיילים רגלים ועוד מספר לא ידוע של פרשים קלים בעלי כידוני הטלה וקשתות. כל זה אומר שעם כל הכבוד לצלאח א-דין ולג'יהאד, מול צבא כזה לא היה לו סיכוי ממשי לשרוד עם חבורת המתנדבים הבלתי מאומנת שלו. זה הזמן לספק ספווילר קטן ולומר שכבר הוכח כי בארץ ישראל הכרעה בעימות של "מעטים מול רבים" ו"חלשים מול גיבורים" אינה צפויה מראש. בחכמה שלאחר מעשה גם נוכל לומר כי טוב היו עושים הצלבנים לו נשארו במצודה בציפורי. מעבר להגנה שסיפק המבצר, היה להם שם גם שפע של מים ממעינות סמוכים, ואם צלאח א-דין היה מחליט לתקוף אותם בציפורי היה עליו לצלוח כמעט ארבעים קילומטרים מייגעים מטבריה

מדי קיץ עורכים אבירים חובבים – ענף ספורט שנעשה פופולרי יותר מדי שנה – שחזור של קרב קרני חיטין שמשתתפים בו 'אבירים' צלבנים ו'לוחמים' מוסלמים. השחקנים משחזרים את תפילת האבירים לפני צאתם לקרב בקרני חיטין, ציפורי 2014 צילום: Gali Estrange, Shutterstock

תוואי הנוף המיוחד של אזור קרני חיטין תורם למראה הדרמטי הנגלה לעיני המבקר המבקש לשחזר בדמיונו את הקרב. קרני חיטין, מבט אווירי ממערב למזרח
צילום: AVRAMGR

ארזתם לבד?

◀ הרבה לפני שהפך לאימת עבר הירדן המזרחי נהג רנו משׁטין לערוך פשיטות שוד בסוריה, עד שנשבה ונכלא בעיר חֶלֶב. אשתו הראשונה לא מיהרה לפדות אותו והוא בילה 17 שנה בשבי. קרובי משפחה שחררו אותו לבסוף תמורת סכום דמיוני של 120 אלף דינרי זהב, ומיותר לציין כי הנישואין, על אף היותם קתוליים, לא שרדו לאחר המשבר.

◀ קרב קרני חיטין הפך עם השנים למיתוס, עד כי צלאח א־דין נחשב בתרבות המוסלמית לסמל לאומי ולנציג הפן ערביות במלחמתה מול המערב. בתעמולה האנטי ישראלית מציגים הערבים לא פעם את ישראל ואת הציונות כהמשך של המדינה הצלבנית ששורשיה לא כאן, שימיה ספורים ושגורלה יהיה כגורל הנוצרים בקרב ההיסטורי ההוא.

◀ בפסגת הר קרני חיטין מסתתרים שרידי תעלות קשר ועמדות צבאיות ממלחמת העצמאות. עמדות אלה שימשו את ערביי כפר חיטין הסמוך לתקיפת נוסעים יהודים שעשו את דרכם לטבריה. האזור כולו נכבש על ידי צה"ל במבצע דקל שנערך בתמוז תש"ח, כחודשיים לאחר קום המדינה.

עם בדל מעיין בדרך שלא היה מספיק לו ולצבאו בימי הקיץ הלוהטים ההם. הצלבנים כבר ראו פעמים אחדות בעבר מה קורה לתנופת הלחימה של צבאות מוסלמיים מאולתרים המעבירים את הזמן במשחקי שש בש משעממים מול חומות בצורות – שבועות אחדים כאלה והחבר'ה מתפזרים איש איש לעיסוקו ולאוהלו. סבלנות, זה כל מה שנדרש מהם, אבל הצלבנים היו עצבנים, ואפשר גם שרנו משטיון – שהצליח לחמוק ממצודתו ולהצטרף לקבינט שבציפורי – היה בין הדוחקים לצאת להגנת טבריה ולנקום במוסלמים. מה בדיוק קרה שם? איש לא ידע לעולם. באיזה תוואי הלכו הצלבנים ובאיזה שלב החלו פרשים קלים של הצבא המוסלמי לצלוף עליהם – אלה ייוותרו חידה לנצח. דבר אחד ברור: בצהרי השלושה ביולי, תחת שמש לוהטת, במרחק 18 קילומטר מציפורי

ועוד מרחק דומה עד טבריה, הבינו הצלבנים שהם בצרות צרורות. מלאי המים אזל, הסוסים הצמאים הפכו עצבניים וסרבניים, וצליפות הקשתים המוסלמים הפילו בהם חללים בזה אחר זה. הערכה מחודשת של המצב הביאה להחלטה לזנוח את התוואי המהיר לטבריה ולפנות מעט צפונה כדי להגיע למעיינות ולבורות המים המלאים שליד כפר חיטין, מרחק שמונה קילומטרים מראש הטור. המוסלמים לא התכוונו לעשות להם חיים קלים וזינבו ללא רחם בנחשלים מאחור. בלית ברירה נאלצו הצלבנים לעצור עם רדת החשכה לחניית לילה מבלי שלגמו ולו טיפה אחת של מים. המוסלמים יצאו בינתיים לאפטר, שתו והתרחצו במעיינות שבסביבה וחיכו בצחצוח חרבות ליום המחרת.

ללא רחמים

הקרב היה אכזרי, ולכן נחסוך מכם, קוראינו העדינים, את התיאור המדויק. נספר רק כי הצלבנים עוד הספיקו עם שחר להתקדם קילומטרים אחדים לכיוון המעיינות, עד שנבלמו בתחתיתו של הר געש כבוי ונמוך בעל מראה מוזר ובראשו שתי קרניים שנודע בשם 'קרני חיטין'. המוסלמים שהקיפו אותם מלמעלה הציתו בצהלה את שדות הקוצים שמסביב, כך שהחום הבלתי נסבל והעשן הנורא החניקו כמעט לגמרי את הצלבנים המיובשים. הצבא הצלבני החל להתפרק, ואפילו המלך לא הצליח לשכנע את החיילים הנפוצים לכל עבר לשוב ולהגן על הסוסים מפני חצי התוקפים המוסלמים. האבירים נלחמו בעוז למרגלות הקרן הצפונית של קרני חיטין, אבל בתנאים שנוצרו לא היה להם סיכוי.

השורה התחתונה היא שרוב הצבא הצלבני שהשתתף בקרב קרני חיטין הושמד באכזריות, ואתו כמעט כל

האצולה הבכירה שניהלה את הממלכה. האבירים שנכנעו לבסוף מרוב תשישות וצימאון הוצאו מיד להורג, למעט אלה שזכו לרחמיו של צלאח א־דין ונשלחו לשוק העבדים בדמשק. המלך נלקח בשבי, ולמזלו הטוב שוחרר בעסקת חליפין כשנה אחר כך. מזלו של רנו משטיון היה, איך לומר, קצת פחות מוצלח, והוא זכה לטיפול אישי מסור מידי צלאח א־דין שעשה בו מעשה דאעש וערף את ראשו בהנאה מרובה. הגיוס המקיף לקרב הגורלי, שכלל את רוב החיילים בממלכת הצלבנים, הותיר את הארץ ללא הגנה, ובזכות עובדה זו הצליח צלאח א־דין להפיל את מבצרי הצלבנים בזה אחר זה. תוך פחות משלושה חודשים הגשים צלאח א־דין את חלום הג'יהאד ונכנס בראש צבאו לירושלים. מעשה זה אמנם הצית מסע צלב חדש שיצא מאירופה והצלבנים חזרו וכבשו רצועת חוף ארוכה בארץ ישראל, אך הם לא הצליחו מעולם לשקם את ממלכת ירושלים שנפלה. כעבור כמעט מאה שנה, ב־1291, גורש אחרון הצלבנים מהארץ והיא עברה לידיים מוסלמיות למשך מאות שנים.

הר קרני חיטין הירוק לא משקף היום דבר מהדרמה הגורלית והעקובה מדם שהתרחשה למרגלותיו, ומי שמטייל בגן הלאומי שהוקם במקום במרחשוון תשס"ח (2007) צריך הרבה דמיון כדי להבין איך במקום כה שקט ופסטורלי הוכרע באכזריות גורלה של ממלכת ירושלים הצלבנית. מי שרוצה להבין יותר מה קרה שם, ואבירים מזיעים בשריון אמיתי כבד עושים לו את זה. מוזמן לקרני חיטין לפסטיבל האבירים הבינלאומי המתקיים בשנים האחרונות מדי קיץ. בפסטיבל משוחזר הקרב ההיסטורי, אבל אל דאגה – בלי קטשופ ובעידון מסוים של סיומו האכזרי. ם

מודיעין שלום

איפה ליטון

◀ מלון לביא

קיבוץ לביא
073-7598820

◀ מלון קטרון

הושעיה
04-6466666

◀ אכסניית אנ"א פוריה

פוריה
052-9706399

עוד באזור

גן לאומי ושמורת טבע ארבל

פתוח א'-ה' 8:00-16:00, ו' 8:00-15:00
כניסה בתשלום, 04-6732904
www.parks.org.il/ParksAndReserves/arbel/Pages/default.aspx

נבי שועייב

קבר יתרו לפי המסורת הדרוזית
גישה מכביש 77 לכביש 7717
כניסה חינם

מלון מוזאון דונה גרציה

הפרחים 3, טבריה
כניסה בתשלום בתיאום מראש
04-6728904
www.donagracia.com/pages/he/hbit.php-df